

ارزیابی تبیین دکتر کاتوزیان از انقلاب اسلامی ایران

علی محمد حاضری

Hazeri_a@modares.ac.ir

در این مختصر برانیم تا تصویری اجمالی از علل وقوع انقلاب اسلامی ایران از دیدگاه دکتر کاتوزیان، منبعث از دو اثر ترجمه شده ایشان به فارسی یعنی کتاب **اقتصاد سیاسی ایران** و مقاله «تضاد دولت و ملت» ارائه کنیم. سوال محوری کاتوزیان این است: چرا رژیم شاه با در اختیار داشتن درآمدهای اضافی نفت، به جای آنکه ایران را در مسیر ترقی به پیش ببرد، دچار بحران لاینحلی شد که رژیم را در کام خود فروبرد؟ پاسخ وی به این پرسش اجمالاً این است که خصلت استبدادی رژیم باعث شد درآمدهای اضافی نفت، پیوندهای معمولی و سنتی این رژیم استبدادی را با طبقات اجتماعی از هم بگسلد و همین امر آن را در مواجهه با بحران بی‌پناه بگذارد.

جهت‌گیری کلی کاتوزیان در این اثر نقادی سه رویکرد اصلی در تحلیل تحولات ایران معاصر است: نخست، نقد تحلیل‌هایی که با توسل به به‌الگوی فنودالیسم اروپایی، منازعات ایران را تخصص طبقاتی از سنخ اروپایی آن دانسته‌اند؛ نقد کسانی که به سهم آمریکایی‌ها و بیگانگان در تحولات ایران بیش از اندازه بها داده‌اند و انقلاب ایران را یک سره توطئه آنها یا شاه را صرفاً عروسک خیمه‌شب‌بازی آنها دانسته‌اند؛ نقادی کسانی که جهت‌گیری اقدامات اقتصادی اجتماعی شاه را توسعه اقتصادی و رشد شتابان نامیده‌اند و مدرنیسم